

SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNNAN MIETINTÖ 32/2004 vp

Hallituksen esitys laiksi lapsiasiavaltuutetusta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 16 päivänä syyskuuta 2004 lähettänyt sosiaali- ja terveysvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen laiksi lapsiasiavaltuutetusta (HE 163/2004 vp).

Lakialoite

Valiokunta on käsitellyt esityksen yhteydessä seuraavan aloitteen:

— lakialoitteen laiksi lapsiasiainvaltuutetusta (LA 105/2003 vp — Sari Essayah /kd ym.), joka on lähetetty valiokuntaan 2 päivänä lokakuuta 2003.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- hallitussihteeri Eeva Kangasniemi, sosiaali- ja terveysministeriö
- lainsäädäntöneuvos Markku Helin, oikeusministeriö
- erikoistutkija Tarja Heino, Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus
- viestintäpäällikkö Anna-Maija Puonti, Lastensuojelun Keskusliitto
- järjestölakimies Esa Iivonen, Mannerheimin Lastensuojeluliitto
- pääsihteeri Hanna Markkula-Kivisilta, Pelastakaa Lapset ry
- hallintojohtaja Marianne Österberg, Samfundet Folkhälsan.

Lisäksi kirjallisen lausunnon on antanut opetusministeriö.

HALLITUKSEN ESITYS JA LAKIALOITE

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki lapsiasiavaltuutetusta lasten aseman ja oikeuksien vahvistamiseksi yhteiskunnassa. Lapsiasiavaltuutetun toiminnan perustana olisi YK:n lapsen oikeuksia koskeva yleissopimus. Lapsiasiavaltuutettu toimisi yhteistyössä muiden viranomaisten, asiantuntijoiden ja muiden lasten asemaa ja oikeuksia edistävien toimijoiden, kuten järjestöjen, kanssa.

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä olisi lapsen edun ja oikeuksien edistäminen yleisellä hallinnon, yhteiskuntapolitiikan ja lainsäädännön ta-

solla sekä YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen toteutumisen edistäminen. Lasten omien mielipiteiden nostaminen julkiseen keskusteluun ja lapsen oikeuksista tiedottaminen myös lapsille itselleen kuuluisivat valtuutetun keskeisiin tehtäviin.

Lapsiasiavaltuutettu voisi tehdä lasten asemaa ja yhteiskunnassa esiintyviä epäkohtia koskevia aloitteita. Muina vaikuttamiskeinoina valtuutettu käyttäisi ensisijassa suosituksia, ohjeita ja neuvoja.

Lapsiasiavaltuutettu olisi toimissaan riippumaton, ja hänellä olisi käytettävissään laaja

asiantuntemus eri hallinnonaloilta. Valtuutetulla olisi oma toimisto. Lapsiasiavaltuutetun virka ja lapsiasiavaltuutetun toimisto sijoitettaisiin sosiaali- ja terveysministeriön yhteyteen. Liittyminen sosiaali- ja terveysministeriön hallintoon toisi viran hoitamiseksi luontevat yhteydet lasten hyvinvoinnin kehittämistyön keskeisiin toimijoihin. Lapsiasiavaltuutetun lisäksi toimistossa olisi valtion talousarvion rajoissa tarpeellinen määrä esittelijöinä toimivia virkamiehiä ja muuta henkilökuntaa.

Valtuutetun tueksi perustettaisiin laaja-alainen erilaista asiantuntemusta edustava neuvotte-

lunkunta, jossa myös kansalaisjärjestöillä olisi vahva edustus.

Esitys liittyy valtion vuoden 2005 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä. Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä syyskuuta 2005.

Lakialoite

Lakialoitteessa LA 105/2003 vp ehdotetaan lapsiasiavaltuutetun viran perustamista lasten oikeuksien turvaamiseksi, lasten aseman parantamiseksi sekä viranomaisten ja järjestöjen yhteistoiminnan edistämiseksi lapsia koskevis-
sa asioissa.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella valiokunta pitää esitystä tarpeellisenä ja tarkoituksenmukaisena. Valiokunta puoltaa lakiehdotuksen hyväksymistä seuraavin huomautuksin ja muutosehdotuksin.

Esitys laiksi lapsiasiavaltuutetusta perustuu YK:n lapsen oikeuksia koskevaan yleissopimukseen. YK:n lapsen oikeuksien komitea on suositellut, että Suomi perustaisi lapsen oikeuksien toteuttamisen koordinaation parantamiseksi hallituksen sisälle lapsiasioihin keskittyvän tahon. Muissa Pohjoismaissa lapsiasiamiesjärjestelmä on otettu käyttöön kahden edellisen vuosikymmenen aikana.

Lapsiasiavaltuutetun tehtävät ja asema

Esityksen mukaan lapsiasiavaltuutettu toimisi lasten etujen ja oikeuksien edistäjänä yleisellä yhteiskuntapoliittisella tasolla ja kansalaiskeskustelussa. Lapsiasiavaltuutetun tehtäviin kuuluu muun muassa arvioida lapsen edun ja oikeuksien toteutumista ja välittää lapsia koskevaa tietoa lapsille ja lasten parissa työskenteleville. Lapsiasiavaltuutettu ei esityksen mukaan ottaisi käsiteltäväksi yksittäisiä henkilöitä tai tapauksia koskevia asioita. Yhtenä keskeisimmis-

tä tehtävistä lapsiasiavaltuutetun tulee eri tavoin edistää YK:n lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen toteutumista. Valiokunta viittaa lapsen oikeuksien yleissopimusta koskevasta tiedotuksesta tehtyyn selvitykseen ja korostaa, että lapsiasiavaltuutetun toimiston tulisi koordinoida lapsen oikeuksien sopimusta koskevaa raportointia ja tiedotusta.

Lapsiasiavaltuutettu toimii ehdotuksen mukaan sosiaali- ja terveysministeriön yhteydessä. Valiokunta pitää tätä ratkaisua käytännön syistä hallinnollisesti tarkoituksenmukaisena. Tällöin on tärkeää turvata lapsiasiavaltuutetun aseman mahdollisimman suuri riippumattomuus ministeriön organisaatiossa ja se, että lapsiasiavaltuutettu voi keskittyä hallituksen esityksessä tarkoitettuihin tehtäviin ilman valmisteluvastuuta ministeriön toimialaan kuuluvissa tehtävissä.

Voimavarat

Lapsiasiavaltuutetun tehtäväkuvan laajuuteen nähden valtuutetun toimistolle esitetyt voimavarat ovat niukat. Lisävoimavarojen tarvetta myöhemmin arvioitaessa tulee valiokunnan käsityksen mukaan huolehtia siitä, ettei mahdollisesti tarvittavia lisäresursseja rahoiteta kohdentamalla uudelleen sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalan voimavaroja. Valiokunnan käsityk-

sen mukaan lapsiasiavaltuutetun toimintaa on erityisesti alkuvaiheessa seurattava ja arvioitava käytännön kokemusten valossa sitä, miten hyvin lakiehdotuksessa lapsen edun huomioon ottamiselle ja lapsen oikeuksien edistämiseksi eri hallinnonaloilla asetetut tavoitteet voidaan esitetyllä lapsiasiamiesjärjestelmällä saavuttaa. Valiokunta ehdottaa asiasta lausumaa (*Valiokunnan lausumaehdotus*).

Neuvottelukunta

Lasten aseman ja oikeuksien sekä niitä koskevan viranomaisten yhteistyön edistämistä varten lapsiasiavaltuutetun apuna toimisi ehdotuksen mukaan neuvottelukunta. Valiokunta toteaa, että eri sektoreilla toimivien viranomaisten välisen yhteistyön edistämiseksi neuvottelukunnan tulee olla laaja-alainen. Kansalaisjärjestöjen asema lasten etujen ja oikeuksien edistäjinä on Suomessa pohjoismaisittainkin arvioiden poikkeuksellisen merkittävä, eikä lapsiasiavaltuutetun viran perustaminen muuta tätä tilannetta. Valiokunta katsoo, että kansalaisjärjestöjen tulee hallituksen esityksen perustelujen mukaisesti olla neuvottelukunnassa vahvasti edustettuina.

Yksityiskohtaiset perustelut

2 §. *Tehtävät.* Valiokunta ehdottaa lapsiasiavaltuutetun tehtäviä koskevan 2 §:n 2 momentin 3 kohdan sanamuotoa selkeytettäväksi paremmin kuvaamaan niitä tehtäviä, joita lapsiasiavaltuutetulle on tarkoitus antaa. Valiokunta ehdottaa säännöksen muotoilemista siten, ettei lapsiasiavaltuutetun tehtävänä olisi antaa suosituksia vaan aloittein, neuvoin ja ohjein kehittää yhteiskunnallista päätöksentekoa lasta koskevissa asioissa ja edistää lapsen edun toteutumista yhteiskunnassa. Sanamuoto vastaisi tältä osin esimerkiksi tasa-arvovaltuutetulle omalla toimialallaan annettua vastaavaa edistämistehtävää.

Lakialoite

Valiokunta on hyväksynyt lakiehdotuksen hallituksen esityksen pohjalta. Valiokunnan kannas-

ta seuraa, että lakialoite LA 105/2003 vp on hylättävä.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella sosiaali- ja terveysvaliokunta ehdottaa,

että lakiehdotus hyväksytään muutoin hallituksen esityksen mukaisena paitsi 2 § muutettuna (Valiokunnan muutosehdotus),

että lakialoite LA 105/2003 vp hylätään ja

että hyväksytään yksi lausuma (Valiokunnan lausumaehdotus).

Valiokunnan muutosehdotus:

2 §

Tehtävät

(1 mom. kuten HE)

Tehtävässään lapsiasiavaltuutetun tulee:

(1 ja 2 kohta kuten HE)

3) aloittein, neuvoin ja ohjein kehittää yhteiskunnallista päätöksentekoa lasta koskevissa asioissa ja edistää lapsen edun toteutumista yhteiskunnassa;

(4—7 kohta kuten HE)

Valiokunnan lausumaehdotus

Eduskunta edellyttää, että hallitus seuraa lapsiasiavaltuutetun toimintaa ja arvioi käytännön kokemusten valossa, miten lakiehdotuksessa asetetut tavoitteet lapsen edun huomioon ottamisesta ja lapsen oikeuksien edistämisestä lapsiasiamiesjärjestelmällä saavutetaan.

StVM 32/2004 vp — HE 163/2004 vp

Helsingissä 25 päivänä marraskuuta 2004

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj.	Valto Koski /sd	Juha Rehula /kesk
jäs.	Sirpa Asko-Seljavaara /kok	Paula Risikko /kok
	Anneli Kiljunen /sd	Arto Seppälä /sd
	Marjaana Koskinen /sd	Tapani Tölli /kesk
	Pehr Löfv /r	Raija Vahasalo /kok
	Riikka Moilanen-Savolainen /kesk	Erkki Virtanen /vas
	Aila Paloniemi /kesk	Tuula Väättäin /sd
	Leena Rauhala /kd	vjäs. Ulla Anttila /vihr.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Harri Sintonen.